

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına
Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Dr. Ahmet KAYASANDIK

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRKTEKİN (Erciyes Dergisi Emektarı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'den Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)

Doç. Dr. Mustafa SEVER (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Kudret ALTUN (Erciyes Üniversitesi)

Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)

Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ
Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı
Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8
38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com

erciyesdergisi@mynet.com

alimgercel@mynet.com

İÇİNDEKİLER

SAYFA

<i>Silifke Yörükleri ve Bazı Kavramlar Üzerine</i>	
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.....	1
<i>Nasıl Olmalıyız? (Müslüman'ın Özellikleri)</i>	
Bedrettin KELEŞTİMUR.....	6
<i>Bizimdir (Şiir)</i>	
Hızır İrfan ÖNDER.....	8
<i>Kara Elmas Uğruna... (Şiir)</i>	
M. Nihat MALKOÇ.....	8
<i>Türkülerde Ahras Dile, Bülbül Güle, Arı Bala Gelir</i>	
Dr. Halil ATILGAN.....	9
<i>Haydutlar Güzergâhında (Şiir)</i>	
Moralı	11
<i>Eser Dediğin (Şiir)</i>	
Muhsin BOZKURT	11
<i>Dözüner mi Firgete Can (Şiir)</i>	
Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN	11
<i>Âşık Yoksul Derviş'ten Soma Şehitlerine</i>	
Abdülkadir GÜLER.....	12
<i>Ahval-i Beyan</i>	
İbrahim ŞAŞMA	13
<i>Ah, Bakü Rüzgârları!</i>	
Oraz YAĞMUR.....	14
<i>Bir Ümit (Şiir)</i>	
Zübeyde GÖKBULUT (Gelin).....	16
<i>Vatan Sana Canım Feda (Şiir)</i>	
Mesut İlkay YANIK.....	16
<i>Sait Faik'in Hikâyelerinde Mahalle Kavramının Yansıması</i>	
Ayşe ALÇO.....	17
<i>Kalede Bir Bayrak Vardı</i>	
Mahir ADİBEŞ.....	22
<i>Vicdan Muhasebesi İşığında Durum Muhakemesi</i>	
M. Hâlistin KUKUL.....	23
<i>Umutsuz Âşık (Şiir)</i>	
Gamze NİĞDELİOĞLU.....	26
<i>Türk Olmak Zordur: Irak'ta Türkmen Olmak Daha Zordur</i>	
Prof. Dr. Saadetin Yağmur GÖMEÇ.....	27
<i>Türkçenin Güncel Sorunları-1: İyelik ve Kişi Eklerinin Yanlış Kullanımı</i>	
Dr. Ahmet KAYASANDIK.....	29
<i>Bir Kuş Hikâyesi</i>	
Emine İrem ALAGÖZ.....	31
<i>Karmakarışık</i>	
Selin CANTÜRK.....	32

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 7,5 TL

Yıllık abone bedeli: 50 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 90 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı: Âlim Gerçel, 116866

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15 (Anatamir Karşısı) KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

www.gecityayinevi.com E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

Dil, en basit tanımıyla bir anlaşma aracıdır. Eskilerin tabiriyle dilin “efradını cami ağıyarını mani” (mükemmellik için gereken bütün unsurları içeren ve gereksiz olanları dışarıda tutan) tarifini yapmak da kolay değildir. Muharrem Ergin’in şu tanımı bu niteliğe yakındır: “*Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.*” (Ergin 1985: 3) Esasen dilin tanımını ezberlemek yerine onun özelliklerini öğrenerek dili doğru kullanmaya gayret etmek gerekir.

Bu sık karşılaşılan ve her geçen gün hızla yayılan yanlışlardan biri olan iyelik ve kişi eklerinin yanlış kullanılması esasen dilin “kendine mahsus kanunları olması ve bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık” olma özelliğini bilmemekten veya önemsememekten kaynaklanıyor. “*Tabii bir varlık olan dilin kendisine mahsus bir takım kanunları vardır. Bunlar dil kaideleridir. Dil kaideleri dilin yapısına hâkim olan, dilin bünyesinden ve temayüllerinden doğmuş bulunan bir takım prensiplerdir. ... Dil canlı bir varlıktır. Zaman zaman bir takım değişiklikler, kendi bünyesinden doğan çeşitli sebeplerle bazı gelişmeler gösterir. Bu değişiklikler ve gelişmeler ona, uzun tarihi boyunca, daima serpilene ve zaman içinde akıp gelen bir manzara verirler. Bu yüzden dilin tarihinde bir takım merhaleler, bir takım gelişme safhaları gözçe çarpar. Fakat bütün bu değişiklikler ve gelişmeler dil kaideleri çerçevesinde cereyan ederler. ... Kendi kanunlarına aykırı zorlamaları dil hiç bir zaman benimsememez. Canlı bir varlık olarak yapısı, fertlerin ve cemiyetlerin istedikleri şekilde karışmalarına müsait değildir. Onun fertlere ve cemiyetlere tâbi olmayan bir nizamı vardır. Bu nizamı meydana getiren şey kendi kanunları, kendi kaideleridir. Bu kaideler dışına çıkacak bir müdahale dile hiç bir şey kazandırmaz. Dil ancak kendi bünyesine uygun normal bir müdahaleyi kabul eder.*” (Ergin 1985: 4) İletişim aracı olarak dil ile cep telefonları karşılaştırılırsa bu husus daha iyi anlaşılır: Cep telefonunuzun kapaklarını, tuş takımını veya kılıfını değiştirmek istediğinizde o modele ait olmayana kullanmanız; telefonunuzun fotokopi çekme özelliği yoksa

onunla fotokopi çekmeniz nasıl mümkün değilse dilin tabiatını değiştirmek, yeni kurallar uydurmak da yanlıştır. Zira doğal ve canlı bir varlık olan dil, bunları kabul etmez.

Durum böyle olduğu hâlde ne hikmetse son zamanlarda iyelik ve kişi eklerinin yanlış kullanımıyla ilgili örneklerin sayısı her geçen gün artmaktadır.

İyelik (sahiplik) ekleri, getirildiği isimlerin (nesnelerin) *ben, sen, o, biz, siz, onlar* kişilerinden hangisine bağlı olduğunu ifade ederler:

	İyelik Ekleri	Örnekler
Teklük 1. kişi	-m	(benim) göz-ü-m, ev-i-m, baba-m
Teklük 2. kişi	-n	(senin) göz-ü-n, ev-i-n, baba-n
Teklük 3. kişi	-ı, -i, -u, -ü, -si, -su, -sü	(onun) göz-ü, ev-i, baba-sı
Çokluk 1. kişi	-mız, -miz, -müz, -müz	(bizim) göz-ü-müz, ev-i-miz, baba-mız
Çokluk 2. kişi	-nız, -niz, -nüz, -nüz	(sizin) göz-ü-nüz, ev-i-niz, baba-nız
Çokluk 3. kişi	-ları, -leri	(onların) göz-leri, ev-leri, baba-ları

Dilin canlılığının yansımalarından biri olmak üzere tarihî süreçte (-ñ > n, Eski Anadolu Türkçesinde -muz, -müz / -ñuz, -ñüz gibi) bazı ses değişiklikleri yaşanmıştır ancak çokluk ikinci kişi iyelik ekinin çokluk birinci kişi eki yerine de kullanıldığı örnekler, tarihî metinlerde mevcut değildir. Dolayısıyla çokluk ikinci kişi iyelik eki yerine çokluk birinci kişi iyelik ekini tercih etmek, **haksız sahip-lenmeyi** hissettiren çok yanlış bir kullanımdır. Bunun meşhurlar tarafından yapılması, yaygınlaşması bu yanlışlığa meşruiyet kazandıramaz. Konuşanın ne dediğini değil ne söylemek istediğini sezme / kavrama anlayışı da bu olumsuzluğu ortadan kaldıramaz. “Nasıl olsa ne demek istediğim anlaşılıyor, öyleyse üzerinde durmaya gerek yok” denilemez.

Muhatap “idraki kıt” olduğu için yanlış anlayabilir ama Nasrettin Hoca’nın “hırsızın hiç mi kabahati yok” dediği gibi, bunda mütekelimin (konuşanın) hiç mi kabahati yok. Dinleyen, konuşanın yanlış ifade ettiğini doğru anlamak zorunda mıdır, Türkçe bilmek bunu mu gerektirir.

Televizyon programlarından alınan şu örneklerle bakınız:

Kaç çocuğ**un** var? Maaş**ın** ne kadar? Evin**in** var mı?... şeklinde sorulabilecek hususları, programın sunucusu “Kaç çocuğ**umuz** var?” “Maaş**ımız** ne kadar?” “Evi**imiz** var mı?” şeklinde soruyor. Muhatap da bu yanlış kullanımı öyle kanıksamış ki hiç

itiraz etmeden cevap veriyor. Bunlar ne kadar mantıksız ne kadar ilgisiz sorular demiyor.

Muhatap, bir kişi olduğunda *nezaket, saygı* gibi gerekçelerle teklik ikinci kişi (*sen*) yerine çokluk ikinci kişi (*siz*) ve bu kişiyi gösteren iyelik eki kullanılabilir. Ancak “Kaç çocuğunuz var?” şeklinde sorulabilecek bir soruyu “Kaç çocuğumuz var?” şeklinde sormak daha nazik, daha kibar, daha saygılı bir tarz olmadığı gibi *kaş yapayım derken göz çarkarmaktır*.

Aşağıdaki cümlelerde de bu yanlışlığı örnekleriyle haksız sahiplenmeler vardır:

Kızımız çok güzelmiş. (Kızın/kızımız çok güzelmiş.) Kararımızı verdik mi? (Kararını verdin mi? / Kararınızı verdiniz mi?) Üniversite tercihlerimizi yaptık mı? (Üniversite tercihlerini yaptın mı? / Üniversite tercihlerinizi yaptınız mı?) Okulumuzu seviyor muyuz? (Okulunu seviyor musun? / Okulumuzu seviyor musunuz?) Peynirimiz çok taze. (Peynir çok taze.) Önce soğanlarımızı küp küp doğrayalım sonra tenceremizi ocağımıza koyalım. (Önce soğanları küp küp doğrayın/doğrayınız sonra tencereyi ocağa koyun/koyunuz.)

“Farkında mısınız son zamanlarda artan bireyselleştirici iyelik eki ne denli yanlış kullanılmakta. -im, yani benim. Niye ki? Dil bilim adına yanlışlığı değil sadece; kişisel ve sosyal yanı, yanlışlığı da var ve altında yatan psikolojisi için bence.

Girdiğiniz her mağazada, her tezgâhtarda aynı kullanım: O beden ceketim kalmadı. Sarı kalmadı elimde, beyazı da çok sık duruyor, denemek ister misiniz? Haftaya yeni model cep telefonlarım gelecek. Hindim kalmadı maalesef ama tavuğum bu sabah geldi, bu defalık tavuk vereyim size. Bu gibi pek çok söylemi olmuştur alışveriş yaptığımız mağazalardaki tezgâhtarın.

Senin değil o mağaza, o mal da senin değil. O hâlde niye o iyelik eki. Çözemedim bir türlü ve çok rahatsız ediyor beni. Yoksa aldıkları iş yeri gelişim seminerlerinde falan mı öğretiliyor şimdilerde. İşe daha bağlı, benimsemiş görünüm sağlayıp müşteriyi güvenli kılar diye -ki bende hiç de öyle bir etki uyandırmadığı gibi, tepki uyandırıyor üstelik-...” (Alkan, 2008)

Bu haksız sahiplenmenin değişik bir şekli de özellikle seslenmelerde- kullanılmaya ve yayılmaya başladı: “Anneciğim, bir bardak su verir misin?” cümlesinde bir yanlışlık var mı? Bence de yok. Bu

cümleyi bir annenin çocuğuna söylediği izahatıyla aynı soru tekrar edildiğinde aynı cevap verilebilir mi? Elbette hayır. “Oğlum/kızım” yerine ona hitaben “anneciğim” denmez.

“Babamızı bekliyoruz.” cümlesini kardeşlerden biri söylerse elbette yanlış olmaz ama bunu anne söylediğinde katmerli bir yanlışlık söz konusudur. Çünkü konuşan; eşini/kocasını, çocuk babasını beklemektedir.

Yukarıdakilere benzer bir yanlışlık, kişi eklerinin kullanımında da görülmeye başladı. Fiil çekiminde kullanılan ve fiili yapanı gösteren kişi ekleri, üç tiptir. Kişi zamirlerinden kaynaklanan ve bugünkü şekillerine gelinceye kadar bazı değişikliklere uğrayan birinci tipteki kişi ekleri; anlatılan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman, istek ve gereklilik çekiminde kullanılır. İyelik eki kaynaklı olan ikinci tipteki kişi ekleri, bilinen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılır. Emir çekimi ise üçüncü tipteki kişi ekleriyle yapılır (Esasen emirde her kişi için ayrı bir şekil eki bulunduğundan bu şekil ekleri, kişiyi de gösterir):

Kişiler	Kişi Ekleri			Örnekler
	1. Tip	2. Tip		
T. 1. kişi (<i>ben</i>)	-m	-m	oku-yor-u-m	gör-dü-m
T. 2. kişi (<i>sen</i>)	-sın, -sin,	-n	oku-yor-sun	gör-dü-n
T. 3. kişi (<i>o</i>)	-	-	oku-yor	gör-dü
Ç. 1. kişi (<i>biz</i>)	-ız, -iz, -uz, -üz	-k	oku-yor-uz	gör-dü-k
Ç. 2. kişi (<i>siz</i>)	-sunuz, -sünüz,	-nuz, -nüz	oku-yor-sunuz	gör-dü-nüz
Ç. 3. kişi (<i>onlar</i>)	-ları, -leri	-lar, -ler	oku-yor-lar	gör-dü-ler

Teklik/çokluk ikinci kişi eki yerine çokluk birinci kişi ekinin kullanılması da yanlıştır. Bu duruma ismin ek-fille şimdiki/geniş zamanda çekiminde ve değişik kiplerle çekimde son zamanlarda daha çok rastlanılmaktadır. Bunda da haksız sahiplenmenin/bencilliğin etkisi olabilir:

Teklik (veya saygılı, nazik söyleyişler için çokluk) ikinci kişi ekiyle oluşturulması gereken soru ifadelerinin çokluk birinci kişiyle yapılması yanlıştır. Muhatap, bir kişi ise teklik ikinci kişi; birden fazla ise çokluk ikinci kişi eki kullanılır. Saygı, nezaket gibi sebeplerle muhatap bir kişi bile olsa çokluk ikinci kişi eki tercih edilir: “Kayserili misin? / Kayserili misiniz?” yerine “Kayserili miyiz?” denmez, denmemelidir. Muhatabınıza “öğrenci miyiz?” sorusunu yönelttiğinizde “Sizi bilmem ama

ben öğrenciyim.” gibi bir karşılık alabileceğinizi hiç düşündünüz mü?

Bu yanlışlık, bazı mekânlarda ve durumlarda “kıpti, şecaat arz eylerken sirkatin söyler” densizliğinin ötesinde bir cehalet numunesi arz etmektedir:

“Cep telefonlarımızı kapatalım!” uyarısında bulunan kişinin kendi telefonu da açıksa ve muhataplarıyla beraber kendi de telefonunu kapatacaksa bu ifade doğrudur. Aksi hâlde, “Cep telefonlarınızı kapatın/kapatınız!” yerine böyle söylenmesi yanlıştır.

Giyim mağazasında bayan tezgâhtar, bay müşteriye “bir de 52 bedeni deneyelim” dediğinde müşteri bu ifadeyi “bir de 52 bedeni deneyin/deneyiniz” şeklinde anlamak mecburiyetinde midir?

“Lütfen, burada beklemeyelim!” uyarısında bulunan güvenlik görevlisi, kendini de dâhil ediyorsa sorun yok.

“Ne alırsız, Urfa kebabı yer miyiz, yemekten sonra tatlı yer miyiz?” diyen garson, bizimle yemek yemekle yetinmiyor “kahve içer miyiz?” sorusuyla kahve keyfimize de ortak oluyor.

“Siz önce tanışın, biraz konuşun!” yerine “önce tanışalım, biraz konuşalım” diyen sunucu nazik olayım derken yaptığı kabalığın farkına ne zaman varacak?

“Geldik mi, çalışıyor muyuz, eğleniyor muyuz, başardık mı, kilo verdik mi?...” gibi ifadeler, bunları söyleyen kişiye bağlı olarak teklik/çokluk ikinci kişiyi göstermez.

Kendinizi Türkçeyi yeni öğrenmeye başlayan bir yabancı yerine koyarsanız, bahsedilen yanlışların ne kadar önemli olduğunu fark etmeniz kolaylaşır. Dil bilgisi kitaplarınızda “-miz, -miş, -müz, -müz” çokluk birinci kişi iyelik ekidir” yazdığı hâlde siz hangi gerekçeyle, hangi mantıkla bu eki aynı zamanda teklik/çokluk ikinci kişi için de kullanacaksınız? Benzer şekilde ikinci kişi için kullanılması gereken kişi ekleri yerine birinci kişi ekini tercih etmenizin gerekçesini “böyle diyorlar ama” şeklinde açıklamanın bilimsellikle ilgisi olabilir mi? Başkaları yapıyor diye aynı yanlışlığı tekrar etmenin bir mantığı olabilir mi? Mesela; *biz* ve *siz* zamirlerinin zaten çokluk kişiler için kullanıldığını bile bile bun-

ları bir de *bizler* ve *sizler* şeklinde kullananlar var diye aynı yanlışlığı tekrar etmek mi gerekiyor? Bu ve buna benzer şekilde yukarıda bahsedilen yanlışlar, galatimeshur olarak değerlendirilemez.

Dilin asıl işlevinin insanlar arasında anlaşmayı sağlama olduğu, kendine mahsus kanunları bulunduğu, bu kanunlara göre gelişen doğal ve canlı bir varlık olduğu asla unutulmamalı, dilin özelliklerine uymayan tasarruflarda bulunmanın dile yarar yerine zarar vereceği iyi bilinmelidir.

KAYNAKLAR

Ergin, Muharrem; Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1985.
Alkan, Perihan Reyhan; *Bu İyelik Eki Rahatsız Ediyor Beni*, (<http://blog.milliyet.com.tr/bu-iyelik-eki-rahatsız-ediyor-beni---/Blog/?BlogNo=106773> erişim tarihi: 9.7.2010).

BİR KUŞ HİKÂYESİ

Bir kuş uçtu sofradan,
Sofranın tadı tuzu kaçtı.
Sofradaki kuşlar ötmez oldu...
Bir kuş uçtu sofradan,
Sanki hayat durdu.
Zaman su gibi akmaktan vazgeçti,
Akrep ve yelkovan ayırdı yollarını,
Bütün ağaçlar eğdi boynunu...
Sofradan uçan kuşun ne yeri ne sesi doldu...
Kimse onun gibi ötmedi, kimse onun gibi sevedemedi bizi.
Biz sofradakiler yalnız, çaresiz
Ve beklentisizce...
Yalnızlığın koynunda uyumaya çalışan birkaç kuş olduk yalnızca.
Kanatları kırıktır yalnızlığın üşütür,
Sesi boğuktur korkutur,
Kalbi soğuktur...
Bir kuş uçtu ki sofradan,
Yeri dolmaz,
Bülbül ötmez,
Yalnızlık kırık kanat,
Boynu bükük ağaçlar,
Ve beklentisizce ama biraz da umutla sofrada kalan birkaç kuşun hikâyesiydi işte...

Emine İrem ALAGÖZ